

FAR-RIGHT EXTREMISM

A PRACTICAL INTRODUCTION

PRAKTYCZNE WPROWADZENIE DO SKRAJNIE
PRAWICOWEGO EKSTREMIZMU

Spis treści

Wprowadzenie	5
Definicja	6
Ideologia	9
Narracje	10
Symbole i słownictwo	12
Przedstawiciele i przejawy	16
Rekrutacja	18
Rola kobiet	20
Trendy i wyzwania	22

OPRACOWANE PRZEZ CENTRUM DOSKONAŁOŚCI RAN
AUTOR NIKKI STERKENBURG
REDAKCJA CENTRUM DOSKONAŁOŚCI RAN, PROJEKT INTRASOFT

Na przestrzeni ostatniego trzystoletcia skrajnie prawicowy ekstremizm (FRE) przeszedł wiele przeobrażeń i zmian. Oto zaledwie kilka przykładów: przeniesienie się do Internetu, wniknięcie w kulturę gier wideo, intensyfikacja działalności transgranicznej i sieci ponadnarodowych.

1. Wprowadzenie

Na przestrzeni ostatniego trzydziestolecia skrajnie prawicowy ekstremizm (FRE) przeszedł wiele przeobrażeń i zmian. Oto zaledwie kilka przykładów: przeniesienie się do Internetu, wniknięcie w kulturę gier wideo, intensyfikacja działalności transgranicznej i sieci ponadnarodowych. Niniejsze kompendium opisuje scenę FRE, od „klasycznych” zbrojnych grup neonazistów po lokalne grupy protestantów, sprzeciwiających się postrzeganej przez nich „islamizacji”, oraz podobnie myślących użytkowników Internetu, którzy uważają siebie za członków skrajnego ruchu alt-right. W centrum zainteresowania niniejszego opracowania są brutalne ugrupowania ekstremistyczne oraz grupy promujące lub akceptujące przemoc.

Podobnie jak w przypadku islamskiego ekstremizmu (IE) radykalizacja w kierunku przemocy w nurcie FRE ma miejsce na styku sprzyjającego środowiska z osobistą drogą życiową, gdzie proces ten inicjowany jest przez osobiste doświadczenia, relacje rodzinne, przyjaźnie, dynamikę grupy oraz socjalizację ⁽¹⁾. Islamski ekstremizm jest jednakże częściowo osadzony w trwających konfliktach zbrojnych oraz reżyserowany przez zagraniczne organizacje i sieci, co oznacza, iż FRE wyrasta po części na gruncie innych czynników.

Niniejsze kompendium zawiera jedynie przegląd podstawowych elementów i nie stanowi kompleksowej ani dogłębnej analizy wszystkich ruchów FRE w Unii Europejskiej. Przedstawienie takiego pełnego przeglądu byłoby zresztą niewykonalne ze względu na różnorodność form i wpływów brutalnych ruchów FRE w poszczególnych krajach ⁽²⁻³⁾. Można jednak wyróżnić ponadnarodowe i wspólne cechy, a wiele z obserwowanych zmian nie ogranicza się do jednego konkretnego ruchu FRE. Z tego względu warto zaprezentować ogólny przegląd podstawowych elementów składających się na budulec aktualnej sceny FRE.

⁽¹⁾ Expert Group on Violent Radicalisation. (2008). *Radicalisation processes leading to acts of terrorism*. Komisja Europejska.

⁽²⁾ We współpracy z innymi dziewięcioma naukowcami Bert Klandermans i Nonna Mayer badali motywy stojące za skrajnym prawicowym ekstremizmem w pięciu krajach europejskich: Belgia, Dania, Francja, Holandia i Niemcy. Chociaż odkryli wiele podobieństw, w swoim raporcie podkreślają liczne różnice kontekstowe, które znacznie utrudniają porównywanie poszczególnych krajów. Klandermans, B., & Mayer, N. (2006). Right wing extremism as a social movement. W Klandermans, B., & Mayer, N. (Eds.), *Extreme right activists in Europe. Through the magnifying glass* (pp. 26–41) Londyn i Nowy Jork: Routledge. RAN CoE, *Police prevention and countering of far-right and far-left extremism*, Ex Post Paper. Rzym, Włochy: RAN POL, 12-13 kwietnia 2018 r.

⁽³⁾ Jakob Ravndal wyjaśnia, dlaczego ruch FRE w jednym z krajów zachodniej Europy bardziej zyskuje na popularności niż w innych krajach zachodnioeuropejskich. Zaproponował dwa „przepisy przyczynowe”, z których każdy zawiera trzy warunki przyczynowe. W świetle różnic historii narodowych w kontekście faszyzmu i dynamiki narodowej Ravndal dzieli kraje na północnoeuropejskie i południwoeuropejskie. Ravndal, J. (2017). *Right-wing terrorism and violence in western Europe: A comparative analysis* (rozprawa doktorska). Oslo, Szwecja: Uniwersytet w Oslo, s. 113-138.

2. Definicja

(4) Mudde, C. (1996). *The war of words defining the extreme right party family*. West European Politics, 19(2), 225–248. Mudde, C. (2000). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press. Carter, E. (2005). The extreme right in western Europe: Success or failure? Manchester: Manchester University Press. Carter, E. (2018). *Right-wing extremism/radicalism: Reconstructing the concept*. Journal of Political Ideologies, 23(2), 157–182.

(5) Mudde, C. (2000). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press, pp. 12–13.

(6) Bardziej szczegółowy opis tych elementów, zob.: Mudde, C. (2012). *The relationship between immigration and nativism in Europe and North America*. Waszyngton D.C.: Migration Policy Institute.

(7) RAN CoE, *Local-level management of far-right extremism*. Ex Post Paper. Rotterdam, Holandia: RAN LOCAL, 23-24 stycznia 2019 r.

(8) Mudde, C. (2002). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press. Berntzen, L. E. (2018). The anti-Islamic movement : *Far right and liberal?* Rotterdam, Holandia: RAN LOCAL, 23-24 stycznia 2019 r. (rozprawa doktorska). Florencja, Włochy: European University Institute.

Rozpatrując, kto stanowi część krajobrazu FRE albo kto wpisuje się w grupę docelową, warto w pełni wyjaśnić, co zjawisko FRE obejmuje. Wprawdzie definicje różnią się w zależności od kraju i okresu historycznego, niemniej istnieje dość powszechna zgoda co do niektórych elementów wspólnych. „Skrajnie prawicowy ekstremizm” to ogólny termin obejmujący radykalną prawicę i skrajną prawicę.

Większość definicji „skrajnej prawicy” zawiera następujących pięć cech charakterystycznych:

- 1. nacjonalizm**
- 2. rasizm**
- 3. ksenofobia**
- 4. potrzeba silnego państwa**
- 5. antydemokratyczna postawa**

Nie wszystkie pięć cech są zawsze obecne. Oceniając, czy coś lub ktoś jest skrajną prawicą, zestaw tych cech łączony jest z decydującym elementem, jakim jest odrzucenie demokratycznego państwa prawa albo zasady równouprawnienia (4).

Istnieją również legalne organizacje FRE, które nie wyróżniają się ekstremizmem, ale nadal przysparzają specjalistom wielu zmartwień, ponieważ przecierają szlak do ugrupowań ekstremistycznych. Organizacje te często określa się mianem „radykalnej prawicy”. Toczy się polemika, czy radykalna prawica jest bardziej umiarkowaną wersją skrajnej prawicy (zwłaszcza w kontekście akceptowania lub odrzucania przemocy), czy też istnieją między nimi także różnice ideologiczne (5). Jednak najbardziej okrojona definicja radykalnej prawicy obejmuje trzy następujące cechy (6):

- 1. autorytaryzm** (ściśle regulowanie społeczeństwa i surowe kary za łamanie prawa),
- 2. natywizm** (dążenie do homogenicznego państwa narodowego bez elementu nierodzimego),
- 3. populizm** (szczególnie, jeśli chodzi o określanie „elit” jako jednorodnego skorumpowanego podmiotu).

Stosunkowo niedawno Tore Bjørgo i Lars Erik Berntzen opracowali model dzielący ideologie FRE na różne typy (7). Model oparty jest na ich własnych badaniach oraz trzech innych analizach (8) (Ilustracja 1). Według tego modelu nurt FRE obejmuje różne ideologie, koegzystujące z bardziej tradycyjnymi odmianami FRE (np. narodowym socjalizmem czy faszyzmem). Wyraźnie wskazuje na różnice pomiędzy radykalną a skrajną prawicą oraz pokazuje, że ideologia etnicznego nacjonalizmu posiada cechy obu tych odłamów.

Krańcowa prawica

Naród i państwo to jedność, a obcokrajowcy zagrażają naszej społeczności

Radykalna prawica

Należy utrzymać demokrację.
Rządzące elity należy wymienić.

Skrajna prawica

Demokrację należy porzucić.
Przemoc wobec wrogów
narodu jest uzasadniona.

Kulturowy nacjonalizm

Kultura muzułmanów jest zacofana i opresyjna.
Zachodnią kulturę trzeba chronić przed imigracją muzułmańską i islamizacją.
Muzułmanie muszą się zasymilować z zachodnią kulturą albo wrócić do siebie.

Etniczny nacjonalizm

Ludzie różnego pochodzenia etnicznego nie powinni się ze sobą mieszać. Należy utrzymać różnorodność kulturową.
Biali Europejczycy i Amerykanie mają prawo bronić swoich narodów przed obcymi narodami i kulturami.
Obcokrajowcy powinni wrócić do swoich ojczyzn.

Rasowy nacjonalizm

Biała rasa jest lepsza, a rasowe mieszanie się zagraża jej przetrwaniu.
Potrzebna jest rewolucyjna zmiana w celu obalenia dominacji żydowskiej.
Gorsze rasy oraz wrogów rasowych należy podporządkować sobie, deportować albo eksterminować.

3. Ideologia

Jak pokazuje Ilustracja 1, na nurt FRE składają się różne ideologie. Niektóre z nich mają cechy wspólne z bardziej tradycyjnymi odłamami FRE, a inne nie.

Specjaliści powinni ostrożnie podchodzić do wszelkich uogólnień dotyczących ideologii osób, z którymi pracują, ponieważ są elementy, co do których nie ma powszechnej zgodności, jak na przykład:

Kto należy do grupy własnej

Wprawdzie zwolennicy FRE chcą homogenicznego państwa, ale nie ma wśród nich zgodności, czy oznacza to jednorodność kulturową, religijną czy etniczną. Na przykład wedle kulturowych nacjonalistów ktoś pochodzący z rodziny imigranckiej nadal może stać się członkiem „narodu”, jeżeli się z nim zasymiluje. Jednakże dla etnicznych i rasowych nacjonalistów taka sytuacja jest wykluczona.

Antyislamizm a antysemityzm

Rasowi nacjonaści oraz część etnicznych nacjonalistów jest przekonana o istnieniu spisku, którego celem jest osłabienie „białej rasy”, ukartowanego najczęściej przez syjonistów albo Żydów. Kulturowym nacjonalistom nie zawsze jest po drodze ze zwolennikami rasowego i etnicznego nacjonalizmu. Oczywiście kulturowi nacjonaści zdecydowanie sprzeciwiają się (wielu) imigrantom muzułmańskim w ich krajach. Ich zdaniem wynika to jednak z polityki rzekomych elit a nie ze spisku syjonistów.

Stosowanie przemocy

Podobnie do innych ruchów ekstremistycznych aktywiści prawicowi dyskutują, jak daleko może posuwać się ich działalność. Nie każdy zgadza się ze stosowaniem przemocy, choć to przyzwolenie może się pojawić, kiedy przemoc przedstawiana jest jako samoobrona.

Silne państwo, ale jak silne?

Jedną z cech wspólnych ugrupowań FRE jest koncepcja autorytarnego państwa zjednoczonego w całość i ułożonego w rzekomo naturalnym porządku. Niektórzy zwolennicy twierdzą, że demokrację należy zastąpić, podczas gdy inni są przekonani, iż ów „naturalny porządek” można osiągnąć takimi rozwiązaniami jak surowe kary za przestępstwa karne („prawo i porządek”).

4. Narracje

(9) Ebner, J. (2018). *The rage: The vicious circle of Islamist and far-right extremism*. Londyn: I.B. Tauris.

Jeżeli chodzi o propagandę, ugrupowania FRE stosują powtarzane wielokrotnie narracje, aby przekonać nimi docelowych odbiorców, zwerbować nowych członków i radykalizować ich. Wykorzystując te ramy działacze FRE dążą do ukształtowania sposobu postrzegania przez odbiorcę wydarzeń oraz trendów politycznych i społecznych, czasami nawołując także bezpośrednio do działania. Narracje są bardziej przyciągające niż fakty, ponieważ odwołują się do ludzkich emocji i doświadczeń.

Kluczowe elementy to (wymyślone lub uzasadnione) pretensje, widmo kryzysu oraz walka o polepszenie bytu. Dlatego specjaliści powinni nie tylko sprawdzać prawdziwość tych faktów, ale także mieć świadomość, jak skonstruowana jest dana narracja i do jakich skrywanych emocji albo pretensji się ona odwołuje.

Najważniejsze narracje są następujące:

„Jesteśmy zagrożeni”

Ugrupowania FRE używają tej narracji do szerzenia moralnej paniki, twierdząc, że rodowici mieszkańcy są zagrożeni. Według demograficznej perspektywy prezentowanej w nurcie FRE rodowici mieszkańcy stają się mniejszością w swoich własnych krajach z powodu spadającego współczynnika urodzeń, wyższego współczynnika urodzeń w grupach imigrantów oraz nowo przybyłych (prezentowanych jako „zalew” imigrantów w Europie). Ugrupowania FRE przekonują, że kiedy tylko muzułmanie staną się większością w krajach europejskich, narzucą szariat i będą uciskać rodowitych mieszkańców. Wyraża się to w takich określeniach jak „demograficzny dżihad”, „ludobójstwo na białych” czy „islamizacja”. Z perspektywy bezpieczeństwa i wojskowości zwolennicy FRE twierdzą, że muzułmanie prowadzą wojnę z Zachodem, tak jak islamscy ekstremiści utrzymują, iż to Zachód prowadzi wojnę z islamem (9). Spoglądając z kolei przez pryzmat kulturowy ugrupowania FRE traktują lewicowe kwestie, takie jak „wielokulturowość” i „różnorodność”, jako spisek zmierzający do wymazania kultury zachodniej, na którego czele stoją „użyteczni idioci” (zob. także poniżej).

„Uknuło spisek, aby nas osłabić”

Czy będą to kapitaliści, globaliści, lewacy, elity, kulturowi marksiści, żydzi czy syjoniści – dla znaczącej części zwolenników FRE zawiązzawiazali oni spisek, którego celem jest „osłabienie” białej rasy. Ten tajny plan realizowany jest przez polityków i rządy, które „otwierają podwoje” przed imigrantami i islamizacją. Zdaniem niektórych zwolenników FRE za tym wszystkim stoją kapitaliści, ponieważ mogą odnieść korzyści finansowe z wojen domowych albo III wojny światowej. Inni są przekonani, że to żydzi lub syjoniści tym zawiadują, bo nie chcą, aby biała rasa stała się zbyt silna. Stronnicy FRE dopatrują się czasami teorii spiskowych także np. w fakcie, że żydzi pojawiają się w przemyśle rozrywkowym czy pop kulturze, winiąc ich za indywidualizację, konsumpcjonizm i powierzchowny styl życia, które powodują, że poszczególne jednostki niespecjalnie dbają o przetrwanie swojej społeczności bądź rasy.

„Wielokulturowość nigdy się nie sprawdzi”

W tej narracji często dominują negatywne odczucia w stosunku do imigrantów oraz obawy o podłożu rasowym. Przedstawiciele nurtu FRE podkreślają kulturowe i etniczne różnice pomiędzy białą rasą a „innymi”, prezentując siebie jako obrońców liberalnych wartości, a islam i muzułmanów jako nietolerancyjnych outsiderów. Stosując tę narrację,

ugrupowania FRE kładą szczególny nacisk na swoje twierdzenie, iż niemożliwe jest, by różne kultury i grupy etniczne mogły w pokoju współistnieć w jednym społeczeństwie. Według nich różnice te są determinowane biologicznie, etnicznie lub religijnie albo wręcz są niemożliwe do pogodzenia.

„Nie żyjemy zgodnie z własną naturą”

Po pierwsze, zwolennicy FRE utrzymują, iż wielokulturowość nie jest naturalna, bo społeczności ludzi naturalnie mają charakter plemienny, dlatego nie jest niemoralnym podział ludzi na „nas” i „ich”. Po drugie, narracja ta służy także do atakowania feminizmu i osób LGBTI+. W opinii stronników FRE biologiczne różnice pomiędzy mężczyzną a kobietą należy traktować jako coś niezmiennego, a tradycyjne podziały ról należy utrzymywać, przywracać i promować. Narracja ta rozbudza poczucie szczególnych uprawnień mężczyzny, który jest głową dużej rodziny. Ugrupowania FRE popierają tworzenie konserwatywnego społeczeństwa, składającego się wyłącznie z białych rodzin, podkreślając, że biała rasa może przetrwać tylko wtedy, kiedy kobiety będą poważnie podchodzić do macierzyństwa i rodzić wiele dzieci. Czasami oskarżają feminizm i społeczność LGBTI+ za spadający wskaźnik urodzeń.

„Wielka wymiana”

Na tej narracji oparł się Anders Breivik i zamachowiec z Christchurch. Według niej biała rasa wymrze z powodu spadającej liczby urodzeń oraz mieszanych małżeństw. Wyznawcy tej narracji są przekonani, że nastąpi „białe ludobójstwo”, kiedy tylko mniejszości etniczne staną się większością. Aby temu zapobiec, należy wspomagać wzrost liczby urodzeń wśród ludzi rasy białej, stawiać opór wielokulturowości i zamykać granice przed imigrantami z obcych kultur. Skrajni zwolennicy tej narracji twierdzą, że konieczna jest wyprzedzająca wojna rasowa, abyśmy zdołali przetrwać. W ramach tej narracji za politykę migracyjną winę ponoszą syjoniści i „lewacy”.

„Migranci są faworyzowani w stosunku do rodzimych mieszkańców”

Ta narracja czerpie z poczucia bycia represjonowanym. Działacze FRE mówią, że rządy faworyzują mniejszości etniczne i religijne (także migrantów) w stosunku do mieszkańców rodzimych, w ten sposób zaniedbując „swój naród”. Wedle tej narracji imigranci dostają „wszystko” (np. lokale socjalne, opiekę zdrowotną) od rządu bez konieczności robienia czegokolwiek w zamian, podczas gdy rodzimi mieszkańcy z trudem przeżywają z dnia na dzień bez jakiegokolwiek pomocy od rządu. W kontekście tych zarzutów ugrupowania FRE prezentują siebie jako alternatywę wobec status quo.

„Utrata samorządności”

Kolejna narracja wykorzystywana przez nurt FRE wykorzystuje wrażenie utraty samorządności. W opinii ugrupowań FRE instytucje (UE, NATO, ONZ) oraz rządy zyskały zbyt wielką władzę. Zwolennicy FRE argumentują, że owe rządy i instytucje są zainteresowane wyłącznie utrzymaniem własnej pozycji i władzy, podejmując drakońskie decyzje, które odbijają się negatywnie na obywatelach. To prowadzi do wzbudzenia nieufności wobec rządów i instytucji. Wówczas organizacje FRE wpierają, że stanowią rozsądną alternatywę, ponieważ zawsze wybiorą suwerenność ponad międzynarodowe konwencje i traktaty.

5. Symbole i słownictwo

⁽¹⁰⁾ Hern, A. (2019). *Far right groups' coded language makes threats hard to spot*. The Guardian, 17 marca.

Ugrupowania FRE używają różnych symboli i różnego słownictwa. Można je znaleźć w komunikatach online, graffiti i ulotkach, a także na banerach, flagach, odzieży czy biżuterii.

Symbole

Symbole mają służyć wyrażaniu ideologii i przekazywaniu komunikatów. Czasami wykorzystywane są do zastraszania poszczególnych osób i społeczności. Każdy należy rozpatrywać w kontekście, w jakim jest użyty, ponieważ niewiele z nich przedstawia tylko jedną ideę albo jest stosowanych wyłącznie przez jedno ugrupowanie (Ilustracja 2).

Słownictwo

Analizowanie i odczytywanie treści FRE w Internecie jest nietatwe, ponieważ mogą być one jednocześnie komiczne i pełne mowy nienawiści ⁽¹⁰⁾. Jeżeli chodzi o używanie zakodowanego języka i słownictwa, osobom z zewnątrz trudno jest odróżnić poważne stwierdzenia od żartów i komunikatów, których celem jest prowokacja, zważywszy zwłaszcza na dynamicznie zmieniające się memy i terminologię.

Z powodu różnic językowych niemożliwym jest przedstawienie przeglądu kluczowego słownictwa ugrupowań FRE z wszystkich państw członkowskich UE. Słownictwo ruchu FRE jest inne w każdym kraju.

Jednakże internetowy ruch alt-right używa dosyć spójnego słownictwa, które bywa tłumaczone na inne języki.

Antybiały	Zwolennicy FRE oskarżają przeciwników rasizmu i faszyzmu o to, że są „antybiały”, czyli nienawidzą ludzi tylko dlatego, że są biali. To samo oskarżenie pada pod adresem lewicowych i postępowych polityków czy dziennikarzy.
Cuckservative	Połączenie dwóch angielskich słów „cuck” i „conservative”. Słowo „cuck” oznacza mężczyznę, który obserwuje swoją żonę lub partnerkę podczas współżycia z innym mężczyzną. Termin odnosi się do konserwatystów głównego nurtu, którzy utracili swoją męskość i sprzedali bądź zdradzili własną rasę.
Kulturowe wzbogacenie	Ironiczne wyrażenie odnoszące się do przestępstw, jak np. gwałt czy rabunek, kiedy podejrzany pochodzi z innego środowiska religijnego albo etnicznego. Ideowcy FRE uważają, że takie przestępstwa są bezpośrednią konsekwencją imigracji.
Marksizm kulturowy	„Marksizm kulturowy” to element antysemitycznej teorii spiskowej, wedle której żydowscy marksiści ze szkoły frankfurckiej podkopują społeczeństwo wprowadzając do niego lewicową ideologię polityczną. Jest to etykieta wykorzystywana do określania wielu różnych rzeczy, którym zwolennicy FRE sprzeciwiają się: femi-nizm, równouprawnienie płci, wspieranie praw obywatelskich mniejszości, wyniki badań naukowych itd.
IOTBW (bycie białym jest w porządku)	Wyrażenie to funkcjonuje już od dekad. Zostało rozpropagowane przez internetowy ruch alt-right w 2017 roku w celu wykazania, jak nieszkodliwy komunikat może wywołać medialną burzę. Następnie przejął je szerzej rozumiany ruch FRE, ponieważ jest wyrazem represji wobec białej rasy.
Zdrajca (rasy)	Oskarżenie przeciwko ludziom, którzy w mniemaniu stronników FRE są niełojalni wobec własnej rasy i własnego narodu.
Rapefugees	Połączenie słów „rape” (gwałt) i „refugees” (uchodźcy) określające uchodźców i migrantów zwłaszcza z Afryki oraz z krajów w większości muzułmańskich. Zwolennicy FRE twierdzą, że istnieje wysokie prawdopodobieństwo dopuszczenia się gwałtu na białych kobietach przez tych migrantów po ich przybyciu do nowego kraju.
Czerwona pigułka	Wyrażenie, które w ruchu alt-right oznacza, że ktoś jest w pełni świadomy politycznie i rasowo tego, co dzieje się wokół niego. Owa „czerwona pigułka” zapożyczona została ze sceny z filmu Matrix (1999 r.), w której główny bohater może wybrać pomiędzy życiem w iluzorycznym szczęściu (niebieska pigułka) a widzeniem świata takim, jakim on rzeczywiście jest (czerwona pigułka).
Białe ludobójstwo	Teoria spiskowa, według której biali ludzie są zastępowani w wyniku polityki dopuszczającej masową imigrację, integrację rasową, wielorasowe pary (i ich dzieci) oraz aborcję.
Biały szariat	Hasło „biały szariat” pojawiło się w 2016 r. jako mem prezentujący prawo islamu, karykaturujący ortodoksyjny islamski ideał posłusznych kobiet i dążenie do ekstremalnego plemiennego patriarchy w państwie etnicznym.

LAMBDA

Litera lambda znajdowała się na tarczach **armii spartańskiej**, kiedy broniła swojej rodzimej ziemi. Dziś jest to symbol ruchu identytarystów.

KRZYŻ CELTYCKI

Krzyż celtycki od dawna jest symbolem **ruchu białej supremacji**. Należy jednak zwrócić uwagę, że jest także powszechnie używany w wielu kontekstach kulturowych głównego nurtu, w których nie symbolizuje nienawiści.

CZARNE SŁOŃCE

Czarne słońce, nazywane też kołem słonecznym, składa się z 12 runów i było powszechnie wykorzystywane przez hitlerowskich esesmanów. Symbol ten używany jest przez różne ugrupowania neonazistowskie w Europie.

ŻABA PEPE

Wizerunek żaby Pepe powstał w 2005 roku i pojawiał się w wielu **internetowych memach**. W roku 2016 internetowy ruch alt-right zapożyczył sobie ten wizerunek i zrobił z żaby powszechnie stosowanego awatara białych nacjonalistów.

ECHO

Nawiasowym „echo” działacze alt-right otaczają nazwiska **osób żydowskiego pochodzenia** (zwłaszcza dziennikarzy i osób publicznych) oraz nazwy organizacji, które znajdują się rzekomo w posiadaniu żydów. Taki sposób wyróżniania (głównie w serwisie Twitter) ułatwia ich wyszukiwanie. Aby osłabić skuteczność tej taktyki, kilka popularnych kont w serwisie Twitter zaczęło także stosować ten symbol w ramach solidarności.

14/88

14/88

Ruch FRE lubi też symbole numeryczne. „14/88” to połączenie dwóch popularnych odniesień. „14” to skrót oznaczający slogan „14 Words” (czternaście słów): „Musimy zabezpieczyć byt naszego ludu i przyszłość dla białych dzieci”. „88” to numeryczny skrótowiec zawołania „Heil Hitler” („h” jest ósmą literą alfabetu). Inne popularne symbole numeryczne: „18” (Adolf Hitler), „4/20” albo „420” (data urodzin Hitlera) i „23” („w” jest 23. literą alfabetu i używane jest jako skrót angielskiego słowa „white”, czyli „biały”).

PIES PIT BULL

Czasami w ruchu FRE wykorzystywany jest jako symbol wizerunek pit bulla w połączeniu z flagą. Może to być flaga państwowa albo nazistowska (czerwono-biało-czarna).

TRISKELION

Triskelion jest zasadniczo odmianą swastyki. Po drugiej wojnie światowej organizacja z nurtu FRE (Krew i Honor) upowszechniła w Europie wersję triskelionu składającą się z trzech siódemek.

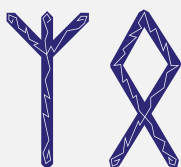
BRAK RÓWNOŚCI ALBO NIE RÓWNY CZEMUŚ

Matematyczny znak braku równości używany jest przez stronników FRE do podkreślania, że różne rasy nie są sobie równe.

LOGOTYPY POLITYCZNYCH OPONENTÓW

Niektóre ugrupowania FRE kopiują logotypy i symbole swoich politycznych oponentów. Ten symbol jest przerobioną wersją znaku „Good Night White Pride” (dobranoc, biała supremacja) ruchu Antifa. Inną przeróbką jest hasło „Anti-Antifa Action” zamiast „Anti-facist Action”.

RUNA ŻYCIA / RUNA ODYNA

W czasie drugiej wojny światowej „runa życia” pojawiała się w nekrologach i na nagrobkach jako oznaczenie daty i miejsca urodzenia. Po roku 1945 symbol ten zaadoptowały ugrupowania nacjonalistyczne. Był on także stosowany przez nazistów jako znak aryjskiego dziedzictwa i dumy narodowej. Należy pamiętać, że ten starożytny symbol runiczny jest także używany przez grupy i osoby niezwiązane z FRE – kluczem jest kontekst.

GEST OK

Gest ten jest powszechnie używany przez nurków, aby powiedzieć „Jestem OK” albo zapytać „Czy wszystko OK?” W 2017 roku zwolennicy nurtu FRE zaczęli głosić w biuletynach informacyjnych, że ten znak i emotka są symbolem białej supremacji, ponieważ przedstawiają jednocześnie litery W i P, czyli „white” (biała) i „power” (supremacja). Nadal nie ma jasności, czy było to poważne stwierdzenie, czy tylko przygotowany żart wyśmiewający media. Jak by nie było, po zamordowaniu 51 osób zamachowcem z Christchurch pokazał ten symbol w sądzie.

Ilustracja 2. Symbole używane powszechnie przez ugrupowania FRE

6. Przedstawiciele i przejawy

⁽¹¹⁾ Castello Gattinara, P., & Froio, C. (2014). *Discourses and practices of violence in the Italian extreme right: Frames, symbols and identity-building in CasaPound Italia*. *International Journal of Conflict and Violence*, 8(1), 154–170.

⁽¹²⁾ Simi, P., & Futrell, R. (2015). *American swastika: Inside the White Power movement hidden spaces of hate* (2nd ed.). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

⁽¹³⁾ Klandermans, B., & Mayer, N. (2006). Right wing extremism as a social movement. In Klandermans, B., & Mayer, N. (Eds.), *Extreme right activists in Europe. Through the magnifying glass* (pp. 26–41). B. Londyn i Nowy Jork: Routledge.

Ruch FRE ma różnych przedstawicieli: ugrupowania neonazistowskie, grupy protestu antyimigracyjnego i antyislamskiego, grupy protestujące przeciwko innym kwestiom, ugrupowania ultranacjonalistyczne, grupy samokształceniowe, związki studenckie, stowarzyszenia konserwatywnych chrześcijan, ideologicznie inspirowane gangi młodych, platformy medialne (online), partie polityczne, koła przyjaciół, ugrupowania paramilitarne, zespoły sportowe (mieszane sztuki walki) oraz samotne wilki.

Często zwolennicy są członkami kilku różnych ugrupowań FRE. Ta sama osoba może przyjść na manifestację, stać się użytkownikiem platformy internetowej, przystąpić do partii politycznej i zaprzyjaźnić się z innymi ludźmi o podobnych poglądach. Przyłączenie się do ruchu FRE zaspokaja kilka różnych potrzeb (aspirujących) członków, takich jak:

Przynależność do subkultury

Szczególnie w ugrupowaniach neonazistowskich i subkulturze skinheadowskiej bycie członkiem grupy łączy się z dążeniem do jednorodności i poszukiwaniem schronienia w grupie. Wspólne spędzanie czasu podczas koncertów muzycznych czy picia piwa konsolidują więzy grupowe. Udział w konfrontacjach i akcjach z użyciem przemocy także przyczynia się do budowania kolektywnej tożsamości, ponieważ współdzielenie brutalnych doświadczeń umacnia poczucie braterstwa ⁽¹¹⁾. Jednakże nie muszą to być zespoły stereotypowych łysych, wyraźnie wytatuowanych i niewykształconych ekstremistów. Ich przestrzeń rekrutacyjna jest szeroka i angażują się w ich działalność osoby różnego pokroju ⁽¹²⁾.

Udział w demonstracjach i protestach

Głównym celem demonstracji i protestów jest wyraźne podkreślenie doznawanych krzywd oraz okazanie swojego niezadowolenia z (lokalnych) rządów, ich polityki i decyzji. Dla sporej części uczestników istnieje jednak jeszcze inna motywacja. Niektórzy z nich po prostu czerpią przyjemność z dreszczu emocji odczuwanego podczas brutalnych starć z oponentami politycznymi i władzami. Dla innych protesty są sposobem na wyładowanie swojego gniewu. Demonstranci mogą także postrzegać swoją obecność jako udział w spotkaniach towarzyskich i wówczas przyprowadzają zazwyczaj swoich przyjaciół i członków rodziny. Jeżeli chodzi o przywództwo i przemowy podczas tych wydarzeń, liderzy ugrupowań często cenią sobie swoją pozycję ze względu na otaczający ich nimb chwały ⁽¹³⁾. Większość protestów przyciąga przeróżne osoby, których motywacja do udziału bywa dosyć zróżnicowana, dlatego też specjaliści powinni zachować umiar w uogólnieniach dotyczących tłumu i kierujących nim pobudek.

Straż obywatelska i praca społeczna

W ciągu ostatniej dekady ruch FRE coraz częściej prezentuje siebie jako alternatywę dla status

quo. Ugrupowania FRE twierdzą, że wykonują zadania władz, zwłaszcza jeżeli chodzi o pomaganie własnym społecznościom. Istnieje więc straż obywatelska, pełniąca rolę organów porządkowych w swoich wspólnotach bądź ugrupowaniach parlamentarnych, której członkowie utrzymują, że chronią swoich. Prowadzona jest także działalność społeczna na rzecz pomocy współobywatelom (np. zbiórki odzieży i rozdawanie jej, odwiedzanie starszych osób czy finansowanie społecznościowe ubogich rodzin).

Wprowadzenie dbanie o innych jest szczytnym celem, ale tego typu inicjatywy prowadzone są często w kontekście narracji sugerujących, że władze lokalne i krajowe faworyzują migrantów na niekorzyść rodzimych mieszkańców. Ponadto tego rodzaju inicjatywy mogą służyć jako furta ku bardziej doktrynerskiej i nacechowanej przemocą działalności.

Udział w życiu politycznym i przedstawiciele polityczni

W Europie co najmniej kilka partii politycznych z nurtu FRE aktywnie uczestniczy w wyborach, a niektóre mają nawet swoich przedstawicieli w lokalnych lub krajowych władzach. Ich celem jest wpływanie na realizowany program polityczny. Nawet nie mając swoich ludzi w parlamencie, ugrupowania te potrafią skutecznie wywierać nacisk. Na przykład w każdej kampanii politycznej imigracja, integracja czy „islam” są na tyle ważnymi tematami, że przysłaniają kwestie gospodarcze. Partie polityczne z nurtu FRE bywają też podatne na infiltrację przez zwolenników bardziej skrajnych działań, którzy wykorzystują je jako narzędzie do zdobywania wpływów.

Misja intelektualna

Osoby uważające się za członków (internetowego) ruchu alt-right stanowią element dosyć luźno połączonych sieci, która nie dąży do jednorodności. Dla nich eksplorowanie idei i ideologii FRE to misja, która sama w sobie jest nieodzowną częścią aktywizmu. Obejmuje ona udział w dyskusjach (online), zapoznawanie się z literaturą, korzystanie z alternatywnych platform medialnych (online) oraz wystuchiwanie wykładów (w Internecie i na żywo). Uczestnikami są zwykle studenci i osoby dobrze wykształcone.

Nie wszystkie osoby zaangażowane w ruch FRE muszą skupiać się zdecydowanie na ideologii, ale warto pamiętać, że zawsze pojawia się jakieś zabarwienie ideologiczne.

Sport i sztuki walki

Zwolennicy ruchów FRE nierzadko spędzają czas razem uprawiając sport, szczególnie na siłowni albo trenując (mieszane) sztuki walki. Jest to nie tylko sposób opanowywania umiejętności samoobrony na wypadek ewentualnych konfrontacji z przeciwnikami politycznymi, ale także przygotowanie do aktywnej walki. Wspólne treningi pomagają kształtować tożsamość grupową, a także służą za swego rodzaju mechanizm budowania (militarystycznego) braterstwa. Wśród stronników można zaobserwować dążenie do stawiania się jak najlepszym, co przekłada się na podejmowanie wyzwań zarówno intelektualnych, jak i fizycznych. Umacnia to poczucie przynależności do lepszej rasy, ale także przekonanie o wyższości wśród własnej rasy.

Ugrupowania religijne

Ze względu na podkreślanie wagi wskaźnika urodzeń, a także stawianie na konserwatywny porządek patriarchalnej struktury rodziny, ideologia FRE przyciąga także konserwatywnych chrześcijan, którzy określają swoją kulturę narodową mianem kultury chrześcijańskiej. W ich odczuciu narodową (chrześcijańską) kulturę należy bronić przed elementem nierodzimym. Innych zwolenników ruchu FRE przyciąga odynizm, głównie z powodu swoich narracji o wielkości Europy, hipermęskości i potrzebie prowadzenia heroicznej walki w celu przetrwania. Należy jednak zwrócić uwagę, że zdecydowana większość chrześcijan i odynistów odrzuca nienawiść i nie popiera światopoglądu etnicznych nacjonalistów.

7. Rekrutacja: miejsca i motywy

(14) Smith, M., & Colliver, C. (2016). *The impact of Brexit on far-right groups in the UK: Research briefing*. London: Institute for Strategic Dialogue.

(15) E.g. Black, P., Berlinger, J., & McLaughlin, E. C. (2016). *Nazi salutes and anti-immigrant chants disrupt Brussels memorial*. CNN, 28 marca. Halliday, J. (2019). *Far-right 'infiltrating children's charities with anti-Islam agenda*. The Guardian, 5 marca.

Werbowanie nowych rekrutów to zasadnicza część działalności ugrupowań FRE i ich członków. Narracje są wprawdzie bardzo skuteczne w perswadowaniu innym swoich racji a także mobilizowaniu ich (zob. rozdział 5), ale potrzebny jest najpierw kontakt z potencjalnym rekrutem. Kiedy osoba rekrutująca zdobędzie już zaufanie i wybada reakcje drugiej strony na ogólnie akceptowane tematy społeczne, rozpoczyna się proces zakorzeniania ideologii.

Miejsca

Jeżeli chodzi o rekrutację, członkowie ruchu FRE próbują kontaktować się z przeróżnymi osobami: od zupełnie nieświadomych po rozwścieczonych obywateli. Rekrutacja prowadzona jest najczęściej w następujących miejscach:

Online

Witryny internetowe, fora, media społecznościowe i biuletyny informacyjne to bogate w narybek obszary, gdzie rekruterzy nawiązują kontakty i rozpoczynają pogawędki. W niektórych witrynach wyraźnie widać mowę nienawiści, rasizm i fałszywe informacje, ale są też i takie strony czy przekazy, które wydają się być bardziej umiarkowane i zgodne z faktami. Niemniej przy znacznej liczbie wiadomości z tendencyjnym, jednostronnym doborem tematów (jak np. przestępcy wśród migrantów) także i te platformy mają radykalizować odbiorców i polaryzować społeczeństwo. Niektóre platformy budowane są najpierw na bazie problematyki przyciągającej powszechne zainteresowanie (jak np. okrucieństwo wobec zwierząt czy maltretowanie dzieci), po czym coraz bardziej otwarcie przechodzą do szerzenia ksenofobicznych treści (14). Miejscem rekrutacji stały się również internetowe platformy gier wideo i pokoje rozmów udostępniane na nich.

Protesty i obchody

Ponieważ w niektórych krajach mobilizowanie większych zbiorowisk przez ugrupowania FRE jest utrudnione, do rozpowszechniania treści wykorzystywane są czasami protesty i różnego rodzaju obchody (15). Cele takich akcji są dwa: po pierwsze, w ten sposób ugrupowania FRE mogą udawać, że są znacznie większe niż w rzeczywistości; po drugie, protesty są dobrym miejscem do nawiązywania kontaktów ze zirytowanymi obywatelami, którzy szukają sposobu na usunięcie swoich (rzeczywistych lub nie) bóleczek.

Partie polityczne

Działacze FRE czasami przenikają do partii politycznych w celu rekrutowania nowych członków i jednoczesnego ukierunkowywania partii w stronę bardziej radykalnych czy nawet ekstremistycznych przekonań. Werbowanie członków partii i polityków może przynosić większe korzyści nurtowi FRE, ponieważ osoby te są już aktywne politycznie,

dzięki czemu mogą być bardziej otwarte na nowe hasła (nawet jeśli są one bardziej radykalne niż program ich partii).

Rówieśnicy

Przyjaźń i pokrewieństwo to wygodne punkty wyjścia do wciągnięcia kogoś w ugrupowanie FRE. Ludzie są bardziej skłonni przyłączyć się do takiego ugrupowania, kiedy wprowadzającym jest ktoś znajomy i zaufany. Także istniejące sieci społecznościowe mogą być przekształcane w ugrupowania FRE, co sprawia, że próby werbowania całych grup znajomych i przyjaciół stają się bardzo opłacalne ⁽¹⁶⁾.

Uczelnie

W niektórych krajach zjawisko rekrutowania przez działaczy FRE na kampusach uczelnianych jest stosunkowo nowe. Wprawdzie na europejskich kampusach nie dochodzi raczej do wieców, tak jak na kampusach amerykańskich, ale pojawiły się już plakaty ⁽¹⁷⁾. W różnych państwach członkowskich UE istnieje kilkanaście ugrupowań FRE działających w sposób jawny na uczelniach i składających się głównie ze studentów ⁽¹⁸⁾.

Sports

W całej Europie zwolennicy nurtu FRE prowadzą rekrutację w siłowniach i salach, gdzie trenuje się boks, kickboxing oraz mieszane sztuki walki (MMA). Uczestnicy tego rodzaju zajęć są atrakcyjnym celem dla ugrupowań FRE ze względu na posiadane umiejętności oraz wyższą podatność na nawoływania do samoobrony oraz obrony innych osób. Wedle rozumowania rekruterów osobom tym może być im bliższa „mentalność wojownika” tak promowana w nurcie FRE. Sport odgrywa także istotną rolę w subkulturach FRE ze względu na przywiązywaną w nich wagę do kultury fizycznej i zdrowego trybu życia ⁽¹⁹⁾.

Motywacje

W kontekście rekrutowania specjaliści powinni zawsze mieć na względzie to, że członkowie ruchu FRE docierają do niego różnymi drogami. Powody przyłączenia się bywają bardzo indywidualne, niemniej jednak można wyróżnić kilka wspólnych mianowników ⁽²⁰⁾:

Poszukiwacze emocji stymulowani są przez poczucie przygody w wielu działaniach nurtu FRE. Zazwyczaj są aktywni w bardzo młodym wieku (12 – 16 lat) w lokalnych neonazistowskich lub skinheadowskich ugrupowaniach. Pierwsze kontakty z ruchem FRE często łączą się z antyspołecznymi bądź prowokacyjnymi zachowaniami, jak np. zamieszki, wandalizm czy walki uliczne.

Poszukiwacze polityczni zwykle szukają wsparcia. Postrzegają siebie często jako zbawcę, który chroni swój „naród”, i są przekonani, że migranci są traktowani preferencyjnie. Osoby należące do tej grupy zazwyczaj prowadziły już wcześniej działalność polityczną na szczeblu lokalnym bądź krajowym, ale rozczarowały się nią lub zawiodły się na niej.

Poszukiwacze opcji cechują się silnym poczuciem bycia opuszczonym przez władze. Często wychowywali się w społecznościach defaworyzowanych, w których codzienne życie to nieustające zmagania i znój. Osoby zaliczające się do tej grupy dostrzegają z przejęciem fakt, że wielu spośród ich ciężko pracujących, praworządnych rówieśników nie jest w stanie wyrwać się z trudnej sytuacji ani osiągnąć sukcesu materialnego.

Poszukiwacze społeczni często odgrywają aktywną rolę w ruchu FRE, nie zdając sobie z tego sprawy. Motywowani chęcią sprawienia przyjemności przyjacielowi lub wsparcia go, przyłączają się do demonstracji albo roznoszenia ulotek. Chociaż odczuwają niezadowolenie, nie są zbyt mocno motywowani ideologicznie.

Poszukiwacze ideologiczni najczęściej są radykalizowani najpierw w Internecie, a potem spotykają osoby o podobnych poglądach na żywo. Ich idee są umacniane przez alternatywne media (online) oraz interakcje z podobnie myślącymi (w Internecie i na żywo).

Ilustracja 3. Niniejsza typologia oparta jest na publikacji autorstwa Annette Linden i Berta Klandermansa pt. „Revolutionaries, wanderers, converts and compliants. Life histories of extreme right activists”. Niedawno Nikki Sterkenburg (Uniwersytet w Lejdzie) uzupełniła tę typologię o nowe elementy.

⁽¹⁶⁾ Caiani M., Della Porta, D., & Wagemann, C. (2012). *Mobilizing on the extreme right. Germany, Italy and the United States*. Oxford: Oxford University Press.

⁽¹⁷⁾ O'Neill, C. (2018). *Far-right groups target Glasgow universities in recruitment bid*. GlasgowLive, 30 grudnia.

⁽¹⁸⁾ Hope, A. (2018). *Politicians react to alt-right student movement revelations*. The Brussels Times, 7 września.

⁽¹⁹⁾ Hume, T. (2018). *German neo-Nazis are trying to go mainstream with MMA and music festivals*. Vice, 24 kwietnia

⁽²⁰⁾ Linden, A., & Klandermans, B. (2007). *Revolutionaries, wanderers, converts and compliants. Life histories of extreme right activists*. *Journal of Contemporary Ethnography*, 36(2), 184–201. Niedawno Nikki Sterkenburg (Uniwersytet w Lejdzie) dodała nowe elementy do tej typologii (rozprawa doktorska ma być gotowa pod koniec 2019 r.).

8. Rola kobiet

⁽²¹⁾ Europol. (2018). *European Union terrorism situation and trend report 2018*. EAgencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol): Haga, Holandia, s. 12. Expert Center on Gender and Right-Wing Extremism. (2014). *Overlooked and underrated: Women in right-wing extremist groups in Germany*. Berlin: Amadeu Antonio Stifting.

⁽²²⁾ Blee, K. M. (2002). *Inside organized racism: Women in the hate movement*. Oakland, CA: University of California Press, p. 122–123.

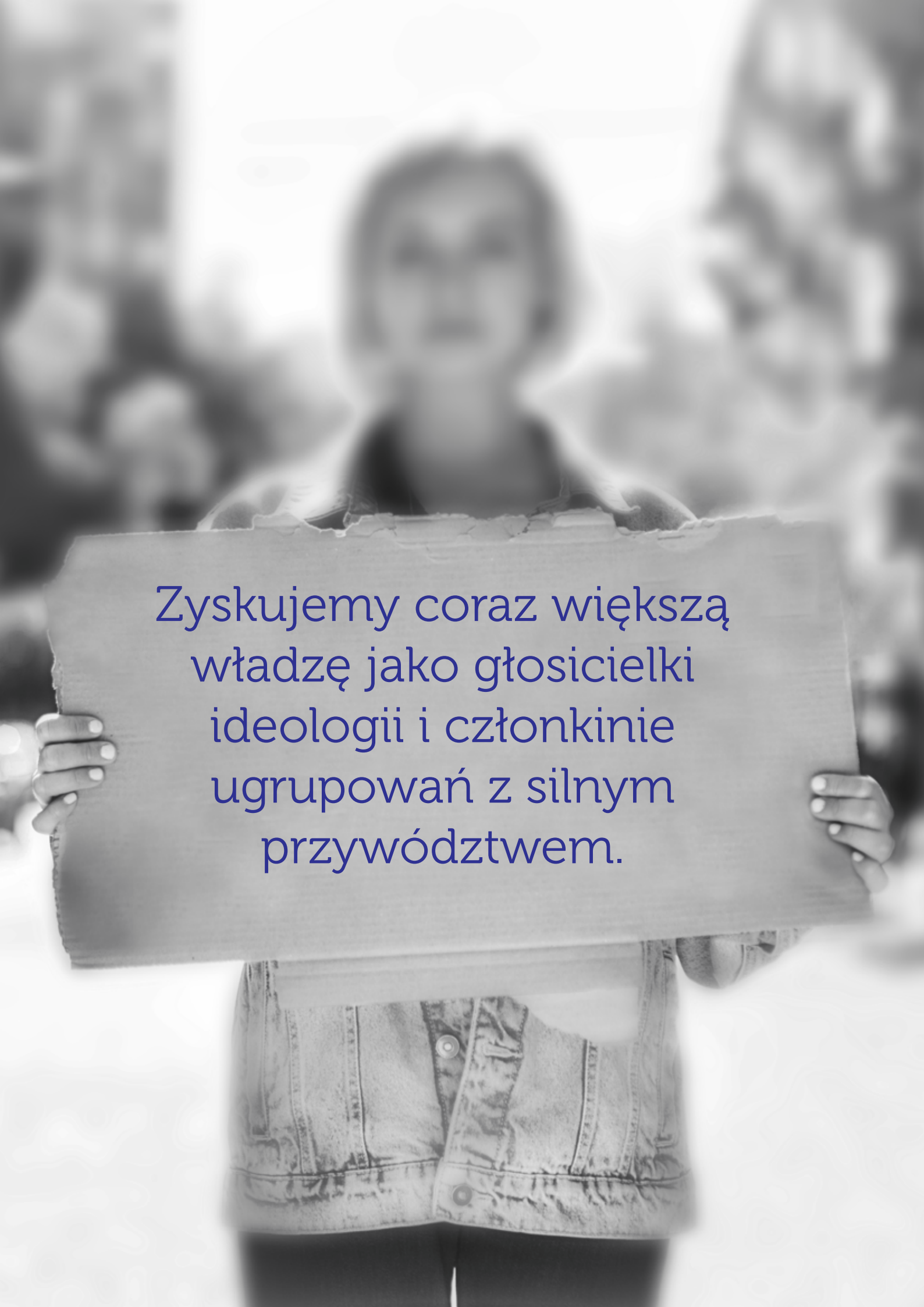
⁽²³⁾ Pilkington, H. (2017). 'EDL angels stand beside their men ... not behind them': *The politics of gender and sexuality in an anti-Islam(ist) movement*. *Gender and Education*, 29(2), 238–257.

W ciągu ostatnich trzech dekad rola kobiet w ugrupowaniach FRE zmieniała się z pasywnego uczestnika w coraz bardziej aktywnego. Ich udział polega często na wykonywaniu zadań pomocniczych, jak np. przygotowywanie treści witryn internetowych, przekazów w mediach społecznościowych czy ulotek, jak również werbowanie i wykonywanie pracy administracyjnej. Coraz aktywniejsza rola kobiet łączy się z możliwością przyjmowania konkretniejszych, mniej ryzykownych zadań na rzecz ruchu FRE. Nie zawsze trzeba walczyć na ulicy podczas protestów, aby udowodnić swoją lojalność; można to robić także uczestnicząc jako (lokalny) polityk, koordynator, aktywista internetowy, rekruter czy kwesor podczas zbiórek pieniędzy ⁽²¹⁾.

W tradycyjnych ugrupowaniach FRE oraz alt-right kobiety nie są postrzegane jako członkowie o równym statusie. Jednak w nowszych brygadach o płaskiej strukturze kobiety zyskują większą władzę jako ideologiczni przywódcy czy silni liderzy, np. przemawiając podczas demonstracji.

Kobiety odgrywają także ważną rolę w budowaniu jedności grupy, ponieważ stosują metody przywództwa pośredniego, a także poprzez więzi społeczno-towarzyskie ⁽²²⁾. Jest im łatwiej pokonywać różnice w ideologii i cechach charakteru poszczególnych członków dzięki bardziej ulotnemu, pośredniemu i osobistemu stylowi komunikowania się.

Ugrupowania FRE często promują prawa kobiet i nawołują do ochrony kobiet przed opresyjną islamizacją, ale w stosowanych przez nie narracjach równouprawnienie płci jest raczej nieobecne ⁽²³⁾. Wprawdzie niektóre kobiety przyłączają się do nurtu FRE, aby wesprzeć swojego partnera, ale wiele z nich decyduje się na to niezależnie w poszukiwaniu ochrony przez grupę oraz poczucia przynależności.

Zyskujemy coraz większą
władzę jako głosicielki
ideologii i członkinie
ugrupowań z silnym
przywództwem.

9. Trendy i wyzwania

⁽²⁴⁾ Bjørge, T. (2019). *Right-wing extremism in Norway—Changes and challenges*. Phys.org, 26 lutego.

⁽²⁵⁾ Müller, K., & Schwarz, C. (2018). *Fanning the flames of hate. Social media and hate crime*. Uniwersytet w Warwick, Working Paper Series, No. 373.

⁽²⁶⁾ Nagle, A. (2017). *Kill all normies. Online culture wares from 4chan and Tumblr to Trump and the Alt-Right*. Alresford: John Hunt Publishing.

⁽²⁷⁾ Busby, E. (2018). *Far-right group attempts to recruit students at Scottish universities*. *Independent*, 31 grudnia.

Jak ilustrują to powyższe rozdziały, w krajobrazie FRE następują zmiany. Poniżej zamieszczono zwięzły opis najsilniejszych trendów obserwowanych w nurcie FRE:

- **Zanikanie ruchów młodzieżowych:** w niektórych krajach młodzieżowy ruch rasistowski powiązany z subkulturą skinheadowską zanika. W tych krajach zwolennicy FRE są zwykle w wieku od 18 do 80 lat ⁽²⁴⁾.
- **Przejsie z aktywizmu bezpośredniego na internetowy:** Internet jest obecnie podstawowym kanałem werbowania i mobilizowania sympatyków. Wydaje się też, iż istnieje powiązanie pomiędzy intensyfikującym się korzystaniem z mediów społecznościowych na szczeblu lokalnym a przestępczością z nienawiści ⁽²⁵⁾. Społeczności internetowe sukcesywnie zastępują tradycyjne ugrupowania FRE. Poza tym zwolennicy FRE nie potrzebują już przekazów w tradycyjnych mediach, ponieważ sami mogą rozpowszechnić wśród szerokiej publiczności swoje komunikaty i materiały wideo za pośrednictwem mediów społecznościowych.
- **Ideologia jako misja sama w sobie:** dawniej neonazistowskie ugrupowania wykorzystywały ideologię do budowania jednorodności. Obecnie ideologia postrzegana jest znacznie częściej jako osobista misja każdego zwolennika FRE. Stronniccy FRE wspierają internetowe grupy, które głoszą konkretne hasła albo zajmują się jednym konkretnym problemem interesującym skrajnych prawicowców.
- **Islam jako główny nowy wróg:** dawniej zagrożenie określane było jako „żydzi” albo „ludzie ze środowisk migrantów”. Obecnie za zagrożenie uważany jest islam, a retoryka FRE w tym zakresie weszła zdecydowanie do głównego nurtu politycznego.
- **Ponadnarodowe sieci:** Internet umożliwia tworzenie wielu sieci o zasięgu ponadnarodowym. Mogą to być tak różne kolektywy jak ruch alt-right, działający w wielu krajach, czy ugrupowania typu Pegida albo Żołnierze Odyna.
- **Alt-right i wniknięcie do popkultury gier wideo:** w 2016 państwa członkowskie UE dowiedziały się o zwolennikach FRE uważających się za skrajny odłam ruchu alt-right. Ich ideologia nie jest nowa, ale wykorzystywanie mediów społecznościowych (zastraszanie i trollowanie w Internecie), retoryka (stosowanie ironii) oraz wniknięcie do popkultury gier wideo – owszem jest nowe ⁽²⁶⁾. Internetowe gry typu „strzelanki” stały się dla działaczy FRE środowiskiem werbowania.
- **Rekrutacja na uczelniach:** w ciągu kilku ostatnich lat pojawiły się sygnały, że ugrupowania FRE prowadzą rekrutacje i są obecne na uczelniach. Jak dotąd zjawisko to nie nabrało większej skali ⁽²⁷⁾.

- Zmieniająca się rola kobiet: kobiety z uczestników pasywnych zmieniły się w aktywne. Chociaż nadal stanowią mniejszość w ruchu FRE, nie należy ich lekceważyć.

- Transgraniczne powiązania: Internet i media społecznościowe znacznie ułatwiają ugrupowaniom FRE nawiązywanie kontaktów z osobami o podobnych poglądach w całej Unii Europejskiej.⁽²⁸⁾ Skutkiem tego jest nie tylko tworzenie ponadnarodowych brygad, działających w kilku państwach członkowskich UE, ale także organizowanie zagranicznych „wizyt studyjnych” celem zacieśniania relacji z innymi ugrupowaniami. Zdarza się, że ekstremiści z różnych krajów UE uczestniczą w (paramilitarnych) obozach szkoleniowych albo odwiedzają brygady straży obywatelskiej FRE.

Zajmowanie się zwolennikami FRE to trudne i wymagające cierpliwości zadanie. Nie tylko nie ma mowy o sztabowym podejściu. Jest to wrażliwy obszar, w którym specjaliści muszą stale mieć świadomość tego, co robią, co chcą osiągnąć i jakie mogą być niepożądane następstwa podejmowanych przez nich działań. Specjaliści zajmujący się zwolennikami nurtu FRE mogą napotkać wiele różnych przeszkód:

Kontakt

Oczywistym wymogiem jest konieczność nawiązania kontaktu z osobami radykalizowanymi lub sympatyzującymi z ruchem FRE. Nawiązanie relacji z tymi osobami może jednakże nastrożać poważnych trudności. Po pierwsze wiele funkcjonujących mechanizmów prewencyjnych silnie koncentruje się na młodzieży. Zatem pomimo prowadzonej pracy wśród młodych ludzi i nawiązywania z nimi dialogu, młodzież nie jest już główną grupą podatną na radykalizację, a dotarcie do niej nadal nastrożać trudności⁽²⁹⁾. Drugie wyzwanie wiąże się z przejściem od kontaktów bezpośrednich do kontaktów przez Internet. Internet umożliwia niemal anonimową radykalizację, co znacznie utrudnia identyfikowanie osób działających głównie w społecznościach FRE online i kontaktowanie się z nimi.

Ideologia hiper indywidualizmu

Praktykowane ideologie FRE mają hiper indywidualny charakter⁽³⁰⁾. Aby móc je zwalczać, trzeba być doskonale zorientowanym w lokalnym/indywidualnym kontekście. Nowe ruchy FRE prezentują się jako nowe inicjatywy, które odcinają się od wcześniejszych ruchów. Są także bardziej elastyczne w swoim podejściu ideologicznym i nie dążą do jednorodności. Osoby przyłączające się do któregoś z ugrupowań często podejmują decyzję w oparciu o utożsamianie się z konkretnym hasłem albo zainteresowanie konkretnym problemem podnoszonym przez to ugrupowanie FRE.

Kluczem do osłabienia atrakcyjności ideologii FRE jest zainteresowanie się podskórnymi pretensjami bądź emocjami, na których owa atrakcyjność się opiera⁽³¹⁾. Może to być obawa o bezpieczeństwo finansowe (wynikająca np. z wrażenia, że migranci są faworyzowani w kontekście zatrudnienia i dostępu do lokali socjalnych), obawa o znalezienie się w mniejszości (wynikająca np. ze spadającego wskaźnika urodzeń i liczby przybywających imigrantów) albo wrażenia porzucenia przez władze.

Legalne i nielegalne działania i organizacje

Zajmowanie się ruchem FRE wymaga rozważenia i wycucia ze względu na cienką linię oddzielającą działalność legalną od nielegalnej. Trudno może być organom władzy rozróżnić na przykład, czy dane oświadczenie bądź działanie mieści się jeszcze w granicach swobody wypowiedzi, czy też zalicza się już do nawoływania do nienawiści albo do dyskryminacji. Jest to jedna z przyczyn, dla których tak trudno jest zakazać

⁽²⁸⁾ Macklin, G. (2013). *Transnational Networking on the Far-Right. The case of Britain and Germany*. *West European Politics* 36(1), p.176-198.

⁽²⁹⁾ Bjørge, T. (2019). *Right-wing extremism in Norway—Changes and challenges*. *Phys.org*, 26 lutego.

⁽³⁰⁾ Wynika to z faktu, iż nowo tworzone ugrupowania online nie mają prawie żadnej struktury formalnej. O różnicach np. wewnątrz ruchu alt-right zob.: Lyons, M. (2017). *CTRL-ALT-DEL. The origins and ideology of the Alternative Right*. PPolitical Research Associates. Przykład, jak mieszane są różne elementy, zob.: Lilla, M. (2018). *Two roads for the new French Right*. *New York Review*, 20 grudnia. Allen, C. (2019). *Pick'n'mix. Ideologies and direct messaging online make for deadly new combination*. *Phys.org*, 19 marca.

⁽³¹⁾ Hamid, N. (2018). *Don't Just Counter-Message, Counter-Engage*. ICCT, 28 listopada.

⁽³²⁾ ESCN. (2019). How the (violent) extreme-right 'radicalises the mainstream' in Europe, European Strategic Communications Network (ESCN), Thematic Paper 3.

⁽³³⁾ Hainsworth, P. (2000). The politics of the extreme right: From the margins to mainstream. Londyn: Bloomsbury Academic, s. 7.

⁽³⁴⁾ Europol. (2018). *European Union terrorism situation and trend report 2018*. Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol): Haga, Holandia, s. 10.

⁽³⁵⁾ Der Spiegel. (2018). *Germany's extremism problem. Officials zero in on neo-Nazi terror cell*. Spiegel Online, 8 października.

⁽³⁶⁾ Monin, J. (2018). *Quand l'ultradroite veut passer à l'action*. France Inter, 24 listopada.

⁽³⁷⁾ The Local. (2018). *Swedish Nazi arrested for planned murder of journalists*. The Local, 11 sierpnia.

działalności ugrupowań FRE. Nawet jeżeli legalnie działające organizacje nie nawołują do aktów przemocy ani nie zachęcają do niej, ich przekazy mają na celu polaryzowanie społeczeństwa, tworzenie podziałów oraz wykluczanie określonych społeczności ⁽³²⁾. Z powodu tego rodzaju ekstremistycznych dyskursów i wykluczającego podejścia legalne organizacje FRE oddalają się od kluczowych elementów składowych demokratycznego systemu ⁽³³⁾.

Dlatego też kluczowym zadaniem pozostaje podnoszenie świadomości tego, co mamy do stracenia, oraz demaskowanie prawdziwych intencji działalności ruchu FRE. Z perspektywy specjalisty należy pamiętać, że postawy i mowa nurtu FRE to nie tylko wyrażanie opinii. Problem stanowią bowiem wypowiedzi i oświadczenia nawołujące do poważnego ograniczania swobód lub praw obywatelskich określonych grup religijnych bądź etnicznych.

Problem narodowy

Obecność zwolenników FRE w społeczeństwie postrzegana jest często jako zjawisko powszechne, lecz marginalne. Specjaliści powinni mieć jednak świadomość, że nawet nikła obecność nurtu FRE oddziałuje na społeczeństwo na wiele sposobów. Zwolennicy nurtu FRE chcą spolaryzować społeczeństwo, tworząc wyraźny podział na „nas” (rodzimych mieszkańców) i „ich” (migrantów albo żydów). Skoordynowane ataki, nawet jeżeli ograniczają się do Internetu lub napaści słownych, mogą skutkować autocenzurą w debacie publicznej. Mogą także prowadzić do napaści na mniejszości i uchodźców na szczeblu lokalnym.

Choć liczby aresztowań za terroryzm FRE są niskie (12 w 2016 r. i 20 w 2017 r.) ⁽³⁴⁾, ostatnie wydarzenia, takie jak protesty w Chemnitz w 2018 r. oraz kilka udaremnionych ataków terrorystycznych w Niemczech ⁽³⁵⁾, Francji ⁽³⁶⁾ i Szwecji ⁽³⁷⁾ unaoczniają, jak szybko szkaradne sytuacje potrafią się przekształcić w brutalny ekstremizm. Także wydarzenie w Christchurch pokazało, że nawet pojedyncza osoba potrafi doprowadzić do masakry z powodu swoich poglądów bazujących na etnicznym nacjonalizmie.

Swoboda wypowiedzi a teorie spiskowe

Kiedy (lokalne) władze lub media próbują cenzurować skrajnie prawicowe przekazy, zwolennicy FRE natychmiast obracają te działania w walkę z wolnością słowa. Walka ze skrajnie prawicowymi komunikatami upewnia stronników FRE w ich przekonaniu, iż trwa spisek, mający uciszyć ich głos.

Radicalisation Awareness Network

